
sovint amb la fricativa, amb vocal epentètica o sense ([ʃ]àvega-a[jʃ]àvega, [ʃ]aloc-a[jʃ]aloc, [ʃ]arop-a[jʃ]arop, etc) –i fins i tot amb *s* etimològica, com és el cas de *xiprer* [si'prer]. Per això, creiem que caldria donar preferència en l'elocució estàndard a les realitzacions fricatives. Semblantment, es pot esmentar l'acceptació única de la pronúncia amb *e* oberta dels mots acabats en *-est*, *-ença*, *-ensa* (*honest*, *molest*, *modest*, *est*, *oest*; *coneixença*, *naixença*, *llença*), on almenys caldria acceptar tant la pronúncia amb *e* oberta com amb *e* tancada, o la preeminència que atorga a l'articulació bilabial de la nasal en mots com ara *compte* o *prompte* en lloc de les habituals [k'onte], [p'ronte].

Hi ha, puntualment, certes propostes que ens semblen desaconsellables, ja que ni la pronúncia tradicional ni l'etimologia hi donen suport. Caldria tenir en compte per a edicions futures casos com la pronúncia dels mots acabats en *-erm* (*verm*, *ferm*, *erm*) que el diccionari dóna amb *e* oberta i tocaria que fossen amb *e* tancada, i d'altres realitzacions aïllades com ara les de *veça*, *envers*, *devers*, *socors*, *baixalemany*, *foija*, *foll*, *delme*, *serf*, *grèvol* que hi apareixen com a [v'esa], [en'vɛrs], [de'vɛrs], [so'kɔrs], [bajʒale'maɲ], [fɔdʒa], [fɔɫ], [dɛlme], [sɛrf], [gɾɛvol] i caldria que fossen [v'esa], [en'vɛs] - [en'ves], [de'vɛs] - [de'ves], [so'kɔs] - [so'kos], [bajʒale'maɲ], [fɔdʒa], [fɔɫ], [dɛlme], [sɛrf], [gɾɛvol].

En definitiva, aquesta obra era peremptòria i, ara que ja la tenim, ha d'esdevenir cabdal per al funcionament del valencià estàndard oral. No ho podem negar pas i ens n'hem de congratular. Ara bé, tot és millorable, sobretot en aquests moments en què som al principi d'un procés que ens hauria de dur a l'estabilització d'una elocució estàndard. L'adequació dels criteris aplicats per aquest diccionari a la selecció de formes estàndard es podria revisar parcialment, tot i que, en general, creiem que és bastant encertada. Per damunt d'això, però, caldria subratllar que un diccionari ortoèpic hauria de mostrar de manera més explícita una certa diversitat, sistemàticament oferida i valorada en la justa mesura. És cert que açò podria contribuir a aconseguir un estàndard oral menys unitari, però creiem que el faria esdevenir més estable, més mal·leable, més fàcil d'assumir, menys controvertit i amb menys dificultat per a fer-se servir.

El camí d'assoliment d'un estàndard oral valencià ja està iniciat i, gràcies a obres com el *Diccionari valencià de pronunciació*, els valencians podem disposar d'una pauta d'elocució per a registres formals que, si bé és perfectible, es presenta cada vegada més sòlida i més a l'abast de tots.

CARLES SEGURA I LLOPES
Universitat d'Alacant

Josep MASSOT I MUNTANER, *De la guerra i de l'exili. Mallorca, Montserrat, França, Mèxic (1936-1975)* i *Antoni M. Sbert, agitador, polític i promotor cultural*, «Biblioteca Serra d'Or», 247 i 255, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2000, 331 i 374 pàgs.

En un article dominical aparegut el febrer de l'any passat al *Diario de Mallorca*, José Carlos Llop retreia a l'«historiador benedictino» (repetia el qualificatiu, amb diverses variants dirigides al descrèdit) el que considera una espècie d'obsessió per Villalonga. Un malentès del periodista, desconeixement de la Regla o simple manca de lectures. Perquè el cas és que qui hagi llegit la considerable producció de Josep Massot haurà de convenir que el mateix interès i dedicació exhaustiva li provoquen totes les qüestions que tracta,

i en tracta moltes. En aquest sentit, com a historiador comparteix amb els del seu ofici el tarannà bàsic que distingeix els estudiosos (o els pensadors o els científics) dels treballadors amb horari d'oficina. L'adjectiu, altrament, el qualifica (de forma honorable, al contrari del que Llop pretén) i el distingeix dels mètodes usats per alguns periodistes posats a historiadors. Historiador benedictí podria ser, fins i tot, una definició taxonòmica i, en el cas de Massot, gairebé una tautologia.

Tenim ocasió de comprovar-ho, novament, en els dos darrers llibres que ha publicat, representatius de bona part dels seus interessos (que són els de molts de nosaltres) i de la seva manera de fer, presidida per una dedicació perseverant a tots i cadascun dels seus objectes d'estudi (que no considera mai exhaurits, atès que sempre poden sorgir noves dades), per un rigorosíssim control de l'estat de la qüestió de cada cosa, per l'atenció als documents de primera mà i per la destresa amb què estableix el seu sentit («els fa parlar», diria Pierre Vilar). Així, les fonts (publicades, inèdites o orals, de les quals donen compte les substancioses notes al peu i els annexos) no tenen, per a Massot, un caràcter merament funcional i encara menys «il·lustratiu», sinó que formen l'esquelet d'un discurs historiogràfic –basat en la investigació, el contrast documental i la contínua revisió i *mise au point* dels treballs propis i aliens– que fa de la fiabilitat un principi. I això al marge de les «manies» o fascinacions que puguin exercir sobre l'autor personatges franquistes o republicans, mallorquins i forasters, o fins i tot parents.

Aquestes qualitats són especialment gratificants quan es tracten qüestions tan propenses al mite i tan sotmeses a interpretacions preconcebudes (o a l'inevitable maniqueisme fílmic o a un presentisme molt més incompreensible però ben actiu, per exemple, en algunes figures de l'assagisme espanyol) com les relacionades amb la guerra civil i amb l'exili. Els dos llibres toquen de ple aquests períodes, per bé que són el producte de dues operacions diferents: el primer de síntesi d'«aspectes» de la història, per dir-ho en termes aproximadament espriuans; i d'expansió, d'explicació global d'una trajectòria el segon. Així, *De la guerra i de l'exili* constitueix un mosaic de dotze monografies sobre episodis i personatges que Massot havia tractat en estudis anteriors, i que ara posa al dia, o que està investigant en l'actualitat (tot allò que es relaciona amb la Fundació Ramon Llull de París, per exemple) i que procura donar a conèixer en diferents versions sempre novedoses, sovint més dilatades, com és el cas del llibre *Antoni M. Sbert, agitador, polític i promotor cultural*, que és una articulació extensiva i completa (per ara) dels seus treballs sobre aquesta figura crucial en la història política i cultural del país.

Precisament Sbert constitueix un motiu-pont entre les dues obres. Els aspectes triats al primer llibre com a part del mosaic són els que ocupen el capítol I, *Antoni M. Sbert i l'expedició de Mallorca (1936)* i el capítol IX, dedicat a l'èxode d'alguns directius i treballadors rellevants de la FRL i de la *Revista de Catalunya* durant la primera etapa parisenca: Sbert, Armand Obiols, Mercè Rodoreda, l'administrador-gerent de l'entitat P.L. Berthaud, i la secretària Maria Antònia Freixes, que foren els darrers a abandonar París a les envistes de l'ocupació de la ciutat el juny del 40. Es desplega, així, un episodi, ja ressenyat per Massot de forma més marginal en anteriors contribucions, i es dóna a conèixer en Annex una documentació inèdita, les cartes de Berthaud i Sbert a Pous i Pagès relatant aquest viatge accidentat. Cartes que complementen molt valuosament les ja conegudes (com les de Rodoreda a Anna Murià, la d'Obiols a Ferran Soldevila, reportada per aquest als dietaris, o la de Sbert a Andreu i Abelló, ja transcrita anteriorment pel mateix Massot) i que valdrien el volum si no fos que aquest té d'altres mèrits. Un dels principals, i el que dóna unitat al conjunt, és el de situar estrictament cada un del dotze temes que es tracten dins els microcontextos anunciats pel subtítol del llibre, sense oblidar mai, però, el context general a què el títol al·ludeix. Una estructura, doncs, que presenta diferents figures i episodis no només *dins* un lloc i un temps històric, sinó

formant-ne part, influint-hi en graus i formes diverses en els esdeveniments polítics o culturals i, també, essent-ne, persones i projectes, profundament influïts.

El perill de fragmentació episòdica en relació amb els esdeveniments del període es conjura, a més, per l'ampli marc de referències comentades (i sovint discutides, en una lloable croada antitòpics) que l'autor posa a disposició d'un eventual lector que desconeixi, posem, la importància política, militar i estratègica de Mallorca durant la guerra civil, el rol del monestir de Montserrat en el sector republicà català i espanyol o la funció de les plataformes culturals a l'exili. I s'evita també la disgregació de la temàtica per la relació que s'estableix entre l'aspecte tractat i tot allò que s'hi ha escrit prèviament («un diàleg permanent» ha dit algú que se m'ha avançat en aquesta valoració), sigui sobre els intel·lectuals relacionats amb Mallorca entre la guerra i la postguerra, la història del Comte Rossi, l'Obra del Cançoner Popular o les memòries de Carles Gerhard, excel·lent excursió al «folre de la història» escassament atesa pels historiadors, sigui dit de passada.

Aquest diàleg es produeix, paral·lelament, entre les diferents peces del mosaic: no podia ser altrament en els set primers capítols, dedicats a diferents qüestions sobre l'ocupació de Mallorca i l'expedició de Bayo: el desembarcament vist des d'una òptica política (cap. II), militar (cap. III) o personal, com és el cas d'una miliciana que formava part de l'expedició i va escriure un diari que ha estat força divulgat, que ha tingut una certa fortuna literària (ha inspirat dues novel·les) i que havia estat difós a Itàlia precisament pel *conde Rossi*, a qui se li dedica el capítol VI. Aquest diari (comentat al capítol IV) parla, al seu torn, de dues germanes d'origen mexicà, enrolades a l'expedició com a infermeres, que són citades també per Bernanos als *Cementiris* i que han estat finalment identificades per Massot (capítol V). Comparteixen, amb l'anònima autora del diari, la tràgica sort de morir afusellades per ordre de Rossi

Ara bé, la resta de capítols dialoguen també amb aquest bloc, perquè episodis i persones s'hi troben contínuament involucrats: veiem, per exemple, que Llorenç Villalonga (a qui se li dedica més endavant, al capítol X, un apunt sobre una de les seves modalitats autobiogràfiques de procedir) va mostrar-se indignat per les vexacions a què foren sotmeses les esmentades infermeres de l'expedició de Bayo; que Sbert i M.A. Freixes formaven part dels visitants assidus de Montserrat (cap. VIII, dedicat a Carles Gerhard) o com va ser gràcies a ell que fou admès Baltasar Samper a la Residència per a intel·lectuals de Tolosa de Llenguadoc (capítol XII). Fins i tot, en el terreny de l'anècdota, podríem considerar que entre els «*hereus dels conqueridors/fills de cent cases nobles/Que regnaren en els pobles/I encara n'eren Senyors*» d'un poema de Sbert (val a dir que entre els seus molts mèrits no excel·leix el de poeta), inèdit fins avui i reproduït al primer capítol, s'albira l'ombra, *avant la lettre*, de don Toni de Bearn (suggerixo la qüestió a J.C. Llop de forma desinteressada).

En el terreny de la categoria, però, hi constatem dades fonamentals, com és el fet, per exemple, que la *Revista de Catalunya* de la FRL i *Occident* d'Estelrich projectaren, pràcticament en paral·lel, sengles números sobre Joan Lluís Vives i l'humanisme, amb idèntica voluntat (que no vol dir amb idèntica raó) de demostrar des de «l'afirmació catalana» i des de «la afirmación española», respectivament (atenció als apèndixs del capítol XI), la seva situació dins el binomi civilització-barbàrie. Cosa que, entre d'altres profitoses reflexions que poden fer-se sobre la ideologia sustentada pels intel·lectuals dels dos bàndols en conflicte durant la nostra darrera guerra, ajuda a percebre el caràcter de determinats posicionaments, i no sols de catalans; el cas d'E. Allison Peers, col·laborador l'any 1938 de la Institució de les Lletres Catalanes i disposat, després, a escriure sobre Vives per al número d'*Occident* és altament significatiu.

Altrament, si es volgués considerar des d'una perspectiva distinta, una bona part de les persones que apareixen al llibre tenen característiques novel·lesques i no pas, precisament, perquè l'autor tingui

tendència a ficcionalitzar. Què podríem dir d'un Arconovaldo Bonacorsi, que sembla d'opereta, si no fos que sabem la quantitat de morts de debò que seguiren l'ordre vociferant de «*Tutti i rossi fucilati*»? O del germà Areso, porter de Montserrat i autor d'unes notes impagables (d'estil «peculiar», diu Massot prudentment), que sembla tret d'una novel·la d'Umberto Eco? Aquests «personatges» foren, però, gent de debò i la seva actuació fou de debò (documents canten), perquè el teixit de la història està format també per tot d'estrats, de perspectives, d'actuacions, de responsabilitats, que cal conèixer i escatir.

Novel·lesca sembla, així mateix, però en un sentit completament oposat, la vida del polític i promotor cultural Antoni M. Sbert, protagonista d'una biografia ben agitada, viscuda sovint a contracor, perquè les seves conviccions ideològiques, el seu temperament de treballador incansable i la seva capacitat d'organitzador eficaç no el feien el millor candidat per a una trajectòria tan abrupta com la que li va tocar viure (a ell, i a d'altres), precisament, a causa de les esmentades característiques ideosincràtiques.

Perquè, ben mirat, una persona amb unes qualitats i disposicions tan marcadament favorables a l'actuació des dels àmbits institucionals, només va poder desplegar-se en condicions regulars després de la caiguda de la Dictadura de Primo, en els anys de la Segona República i, si ho podem considerar encara «regular», durant la Guerra Civil. D'ací que la seva personalitat hagi estat sempre mediatitzada per la funció que, inevitablement, havia d'acomplir en situacions irregulars, primer des de l'oposició (d'ací l'«etern estudiant»), després des d'uns càrrecs vinculats en major o menor grau a un govern i a unes institucions a l'exili, sense territori real i sense mitjans, amb totes les precarietats, malentesos i friccions que en deriven.

Per aquestes raons, una biografia ben documentada era no només un acte de justícia sinó una necessitat: per conèixer el personatge i, també, per establir la, diríem, centralitat de les seves actuacions polítiques i culturals. Així, veiem com Sbert lidera i promou una gran diversitat de plataformes i projectes (de vegades simplement «hi és», en un discret i sempre eficaç segon terme), que Massot ressegueix proporcionant, paral·lelament, el perfil personal i ideològic del biografat; l'abast i les repercussions de la seva actuació en cada àmbit, i els problemes o les limitacions que, en cada cas, va haver d'afrontar. Massot, com és habitual, estira tots els fils que parteixen de la figura estudiada, tot declarant que es tracta d'«una primera síntesi» (!!!). Un dels més interessants és el dedicat a la Fundació Ramon Llull, investigat per l'autor ja anteriorment i ara d'absoluta actualitat, des que ha aparegut la documentació que va ser salvada pel govern basc a l'exili i dipositada a la fundació Sabino Arana. No dubtem que aquest fil, entre d'altres, continuarà estirant-se fins a descobrir-ne tot el teixit, fins a treure l'ordit de la història.

MARIA CAMPILLO

Enric GALLÉN *et alii*, *Aproximació al teatre de Rodolf Sirera*, Alzira, Bromera, 1999, 86 p.

Enrique HERRERAS *et alii*, *Trenta anys de teatre valencià*, Alzira, Bromera, 2000, 110 p.

Ferran CARBÓ, *El teatre a València entre 1963 i 1970*, Universitat de València, 2000, 12 p.

Ramon X. ROSSELLÓ (ed.), *Aproximació al teatre valencià actual (1968-1998)*, Universitat de València, 2000. 284 p.

A diferència del que s'havia esdevingut fins ara, els estudis sobre el teatre valencià han passat de ser l'excepció que confirma la regla, a ser, si no una cosa "normal", sí freqüent. El teatre fet pels valencians i